

på perspektivet: "Det är ingen slump att vi först nu [...] riktar blicken mot predikanten själv. Predikanten ska helt enkelt inte vara predikans fokus." (201) Detta håller jag visserligen med om. I ett samhälle där jaget står högst i kurs är det kanske klokt att försöka fokusera på något annat. Samtidigt behöver fokus på predikanten inte nödvändigtvis leda till att sätta predikantens jag i centrum för predikan. Ett gott exempel på detta är de fem prästdygder som biskop emeritus Martin Lönnebo lyfter fram i sin homiletikbok från år 1977: (1) glädje och lydnad i ämbetet, (2) äkta fromhet i kärlek, tro och bön, (3) teologisk insikt, (4) personlig mognad, (5) kunskap och erfarenhet. Alla dessa dygder har med predikanten att göra utan att ha som mål att rikta strålkastaren mot hen. Denna typ av diskussion saknar jag hos Norrby och Nystrand.

En fråga dröjer sig kvar efter läsningen. Med jämn mellanrum gör författarna olika iakttagelser, till exempel gällande vad som griper tag i en lyssnare (14), eller att en predikans fokus ofta kantrar åt *då* eller *nu* (71). Var kommer dessa iakttagelser från? Från deras forskning, studenter eller personliga erfarenheter? Detta hade jag som läsare gärna velat veta, både av nyfikenhet och av trovärdighetsskäl, för något som gång på gång slår mig när jag läser böcker eller samtalar om predikan är hur mycket något så enkelt som preferenser spelar in.

Sammanfattningsvis är *Predika ord som glöder* ett viktigt bidrag till både kyrkan och akademien. Jag rekommenderar alla predikanter att läsa den. Dels för att det inte finns så mycket i denna genre på svenska, dels för att den är välskriven och bjuder på spännande läsning. Även vid de tillfällen då jag inte är enig med författarna väcker den hela tiden värdefulla frågor att arbeta vidare med.

Linnea Helgesson
Teol. master, Malmö

DOI: 10.51619/stk.v10i12.28017

Johan Adetorp & Stefan Arvidsson (red.).
Moderna gudar – Progressiv religion i vår tid. Lund: Arkiv förlag, 2025. 192 s.

Denne antologi stræber efter at præsentere, hvordan forskellige religioner har imødegået og omfavnet modernismen. Dette gør bogen via to introduktionskapitler om henholdsvis "progressiv religion" og "traditionell religion", ni kapitler som gennemgår religionerne jødedom, protestantisme, katolicisme, islam, shinto, hinduisme, buddhisme, teosofi og ny-åndelighed og et sidste kapitel som præsenterer et didaktisk perspektiv på, hvorledes man kan anvende bogen i religionsundervisning. Hvert af kapitlerne om de individuelle religioner er struktureret efter samme model: "Indledning"; "Rørelser, organisationer og institutioner"; "Texter, myter og tolkningssæt"; "Ritualer og opførendekoder"; "Estetiske og symboliske udtryk og mediekkanaler"; "Slutord". Bogen er derfor pædagogisk udformet, hvilket bliver særligt brugbart i det sidste didaktiske kapitel. Redaktørerne har valgt at undgå komplekse fagtermer, og der er heller ikke nogen henvisninger i selve brødteksten.

Kapitlet om "Progressiv religion" af Stefan Arvidsson fungerer af gode grunde som en introduktion til bogens tema. Arvidsson indleder med at introducere spændingen mellem tradition og forandring, og slår fast, at antologien omhandler moderne reformreligioner. Det vil sige perioden fra 1500 og frem. Efterfølgende giver Arvidsson en kondenseret, men god, introduktion til modernitet og moderne kultur. Arvidsson forklarer velbegrunder valget af betegnelsen progressiv frem for moderne, fordi det omfatter både de som ser modernitet som det ultimative udfald, og de som venter på en endnu bedre fremtid. Herefter præsenterer han fire progressive idétraditioner: liberalismen, socialismen, feminismen og humanismen. Af disse savner jeg lidt mere om religion blandt LGBTQ+ under delen om feminisme, som blot nævnes kort på følgende side. Efterfølgende giver han en række kommentarer om de fire temaer som hver af kapitlerne om de

individuelle religioner indeholder. Til sidst berør han begreberne andlighed og anpassning. Sidstnævnte får knapt en sides plads, men denne del kunne med fordel have fyldt meget mere. Det ville også bidrage med en teoretiske tyngde, som savnes lidt. Grundlæggende er Arvidssons kapitel dog en god introduktion til de forskellige variabler som har påvirket religioners udvikling i moderne tid, og giver et godt fundament for de individuelle kapitler.

I kapitlet "Traditionell religion" af Johan Adetorp indleder forfatteren med at der findes en antagelse om at førmoderne religioner skulle være mere konservative end moderne og at han ikke ønsker at ændre dette billede. Tværtimod vil han vise, hvordan flere af fortidens religioner har forsøgt at modstå forandring med det formål at præsentere noget som virkelig kontrasterer følgende kapitler. Kapitlet dækker vidt og bredt: fra oraklet i Delphi og islandske goðar til en forunderlig mængde referencer til etruskerne – som forsvandt som en politisk enhed omkring 300 fvt. Alle disse antikke religioner virker malplaceret i en antologi med fokus på tidlig moderne tid og frem. Begrebet "traditionel religion" er også i sig selv problematisk, da hvad som kan kaldes "traditionelt" afhænger af kontekst og periode. For eksempel var vedisk religion traditionel i forhold til tidlig buddhisme, men buddhisme kan i dag opdeles i både traditionel og progressiv. Kapitlet forsøger altså at sige noget generelt ud fra et så bredt og spredt materiale, at selv en religionshistoriker som jeg, der ynder at bevæge sig indenfor det komparative, må holde tungen lige i munden. Trods antologiens mål om at undgå tunge teorier savnes her et religionsvidenskabeligt grundlag. En fordel havde været at skelne mellem det Jan Assmann har kaldt "primære" og "sekundære" religioner – hvoraf meget af det Adetorp vil formidle hovedsageligt kan appliceres på sekundære religioner (altså religioner baseret på en ultimativ sandhed), mens mange af de religioner han referer til hører under kategorien primære religioner. Det minder

om fordums tids religionsfænomenologi, når Adetorp sammenligner på tværs af kulturer, tidsperioder og religionsformer – eller æbler og appelsiner, som Bruce Lincoln har beskrevet det i sin kritik af lignende uhæmmede komparationer. Tilsvarende kritik er fremført af Oliver Freiberger, som også advarer om, at for store komparationer kan lede til en vis form for *confirmation bias*. I kapitlet "Traditionell religion" kommer det til syne ved, at det præges af flere mærkelige og ligefrem postulerende udsagn om fortidens samfund. Visse dele fremstår nærmest fjendtligt stillet omkring religiøse specialister og oldtidens magthavere, hvilket jeg ikke rigtig ser har nogen religionsvidenskabelig hjemmel eller synes relevant for antologiens tema. Kapitlet synes overordnet, i mine øjne, som malplaceret og på visse steder problematisk.

Når det kommer til kapitlerne om de individuelle religioner fungerer den stringente opbygning godt og gør hvert kapitel overskueligt. De manglende referencer har den ulempe, at det kan være svært helt at følge, hvor visse udtalelser har deres rod i tilfælde af at man er særligt interesseret i et specifikt emne indenfor en religion. I stedet for henvisninger har redaktionen valgt at hvert kapitel har en liste med forslag til videre læsning. Disse lister varierer i længde ("nyandlighed" har blot fire litteraturtips, mens buddhisme har tretten) og mangler til tider diversitet (i kapitlet om protestantisk kristendom er fire af ti referencer til Gary Dorriens serie *The Making of American Liberal Theology* (2001; 2003; 2006; 2023)). Visse af kapitlerne fokuserer også på meget specifikke grene af deres religioner, såsom afsavnet af progressiv pietisme i kapitlet om protestantisk kristendom.

Det sluttelige didaktiske kapitel er bogens klimaks, idet det forener alle de tidligere kapitler i en fin pædagogisk øvelse. Her gennemgår Nicole von Rost Biedron forskellige måder, hvorpå man ud fra de foregående kapitler kan diskutere progressiv religion i religionsundervisningen. Eneste *aber dabei* jeg har med dette kapitel, er brugen af ordet "progressive religioner" frem for "progressi-

ve strømninger” (eller lignende). Det giver et indtryk af, at dette er helt nye religioner vi taler om, hvilket ikke er tilfældet med de fleste af religionerne i de individuelle kapitler. Men det kan betegnes som i småtingsafdelingen.

Foruden kapitlet om traditionel religion, og nogle småting i de individuelle kapitler, så er bogen grundlæggende et fint bidrag til studiet af progressiv religion i moderne tid. Den er oplagt at anvende i undervisning, særligt med de allerede velformulerede diskussionsspørgsmål i det didaktiske kapitel, men med visse forbehold og introduktion af ekstern litteratur. Det er derfor en skam at kapitlet ”Traditionell religion” falder en smule udenfor, men eftersom det ikke rigtig hænger sammen med resten, kan man med fordel skippe det.

*Lisa Bukhave
Doktorand i religionshistoria,
Uppsala Universitet
DOI: 10.51619/stk.v10i12.28015*